

TEN GELEIDE

Reclassering: professionalisering en samenwerking^{*}

Jacqueline Bosker & Jaap A. van Vliet

Voor u ligt een themanummer over de reclassering. PROCES is in 1921 opgericht door mr. dr. Nico Muller onder de naam 'Maandblad voor Berechting en Reclasseering van Volwassenen en Kinderen'. Het was het orgaan van het Nederlandsch Genootschap tot Zedelijke Verbetering der Gevangenen en het Nederlandsch Verbond der Vereenigingen Pro Juventute, waarvan Nico Muller de eerste hoofdredacteur was. De reclassering heeft dan ook aan de basis gestaan van het tijdschrift dat nu PROCES heet.

De reclassering bestaat inmiddels bijna tweehonderd jaar en heeft een beweging geschiedenis. De historie van de reclassering in relatie met het overheidsbeleid vanaf 1823 tot 1995 is uitputtend en fraai geschreven door Heinrich in zijn proefschrift uit 1995.¹ Onderdelen van die geschiedenis zijn ook door anderen beschreven, zoals door Janse de Jonge in zijn proefschrift uit 1991.² Maar sinds 1995 is de ontwikkeling van de reclassering niet meer systematisch beschreven, terwijl ook in de daaropvolgende periode bij de reclassering, in relatie tot de overheid, opmerkelijke ontwikkelingen hebben plaatsgevonden.

In 1988 werd ter gelegenheid van het 165-jarig bestaan van de reclassering onder redactie van Fijnaut een boek gepresenteerd met een vooruitblik op de reclassering in het jaar 2000.³ In verschillende bijdragen in dat boek wordt nog gedacht vanuit de situatie van de reclassering in die tijd, die op een enkele uitzonderingen na⁴ het karakter had van welzijnswerk ten behoeve van hen die met het strafrecht in aanraking kwamen. Op de tijd waarin de overheid en in het bijzonder het ministerie van (Veiligheid en) Justitie meer directe invloed zouden krijgen op het reclasseringswerk werd wel vooruitgelopen, maar deze werd niet door alle auteurs omarmd. Hoofdstukken met als titel 'Van liefdadigheid tot verzakelijkt beleid',

* Dr. Jacqueline Bosker is hogeschoolhoofddocent bij het Instituut voor Recht en onderzoeker bij het lectoraat Werken in Justitieel Kader van Hogeschool Utrecht. Tevens is zij redacteur van PROCES. Dr. Jaap A. van Vliet is zelfstandig gevestigd adviseur en onderzoeker. Hij is tevens redacteur van PROCES.

- 1 J-P. Heinrich, *Particuliere reclassering en overheid in Nederland sinds 1823*, Arnhem: Gouda Quint 1995.
- 2 J.A. Janse de Jonge, *Om de persoon van de dader. Over straftheorieën en voorlichting door de reclassering*, Arnhem/Utrecht: Gouda Quint/Willem Pompe Instituut 1991.
- 3 C.J.C.F. Fijnaut (red.), *Reclassering: Horizon 2000. Ontwikkelingen in het strafrecht en samenleving en de rol van de reclassering*, Arnhem: Gouda Quint 1988.
- 4 Zoals het sociaalpsychiatrisch werk, dat specifiek was gericht op de begeleiding van cliënten met psych(iatr)ische problematiek in justitiële kaders, zoals Tbs (met voorwaarden).

‘De reclassering en het kille strafrechtelijke klimaat’ en ‘Dienstverlening en de reclassering als verlengstuk van justitie’ getuigen hiervan.

Voor de redactie van PROCES was de inhoud van het boek in 2004 aanleiding om een aantal auteurs nogmaals te vragen te reflecteren op hun in 1988 uitgedragen visie.⁵ Dit leidde tot het vorige themanummer van PROCES over de reclassering, waaraan door enkele auteurs van het boek en door andere aangezochte auteurs hun medewerking werd verleend.

Tussen 1988 en 2004 was de verhouding tussen de reclassering en de overheid drastisch gewijzigd: van een min of meer welzijnsorganisatie met veel vrijwillige contacten naar een organisatie waarin werd gewerkt aan door de overheid vastgestelde doelen en ‘producten’, waarbij de hulpverlening op vrijwillige basis zo goed als verdwenen was. Centraal in dat themanummer stond de organisatorische ontwikkeling van de reclassering; het bedrijfskundig perspectief en de managementstructuur werden beschreven en er werd stelling genomen tegen bezuinigingen op het werk en op het productgestuurd werken dat in die tijd centraal stond. Kelk, bijvoorbeeld, sloot zijn bijdrage af met de volgende onheilspellende woorden: ‘Op grond van de teisterende bezuinigingsoperaties die in 2004 zijn geconcipeerd, zal van de reclassering nog minder dan thans overblijven. Het begint stilaan enigszins op een naderend afscheid te lijken. Dit stemt behalve tot bitterheid tevens tot nog diepere bezinning.’⁶ Desondanks was er in het nummer ook aandacht voor nieuwe perspectieven op de reclassering en zo was het themanummer uit 2004 een eerste, zij het niet systematische, bijdrage aan de geschiedschrijving van de reclassering na de publicatie van het boek van Heinrich in 1995.

In 2017 is waar het de reclassering betreft geen overheersende aanleiding meer tot somberheid. Ook met dit themanummer pogen we als redactie bij te dragen aan een beschrijving van de ontwikkelingen binnen de reclassering en van de reclassering in relatie tot de overheid en de samenleving als geheel. In dit themanummer zal blijken dat de overheid een stapje terug aan het doen is waar het gaat om de strakke aansturing op productniveau. Daarnaast, en misschien wel samenhangend hiermee, is er weer aandacht voor wat er op de ‘werkvloer’ van de reclassering gebeurt. Professionalisering van het vak door onderzoek en ontwikkeling van het reclasseringswerk, in nauwe samenwerking tussen de reclasseringsorganisaties en hogescholen, speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast is er nauwere inhoudelijke samenwerking ontwikkeld met andere partijen in de strafrechtspleging en op wijkniveau, die de reclassering dwingt te reflecteren op de eigen kennisbasis en daarmee op de toegevoegde waarde in relatie tot andere maatschappelijke organisaties. Dit geeft een nieuwe dimensie aan de verdere professionele ontwikkeling.

In het openingsartikel van dit nummer wordt door Maarten van der Linde een overzicht in vogelvlucht gegeven over de ontwikkeling van de reclassering van 1823 tot heden. Aanvankelijk was er sprake van humanisering van het gevangeniswezen, maar in de loop van met name de vorige eeuw ontstond de behoefte

5 Themanummer reclassering in PROCES 2004/6.

6 C. Kelk, ‘Reclassering nu’, PROCES 2004/6, p. 243.

aan professionalisering en werd de greep van de overheid op het werk van de reclassering sterker.

Dat deze bemoeienis van de overheid weer minder lijkt te worden, blijkt uit het artikel van Jacqueline Bosker en Katinka Lünemann. Zij sluiten aan met de jongste ontwikkeling binnen de reclassering: Ruim Baan. De strakke kaders van het productgestuurde werken worden losgelaten en bieden ruimte om meer maatwerk te leveren en waar nodig ook buiten justitiële kaders te werken met mensen die delicten plegen. Deze ontwikkeling doet een stevig beroep op de professionaliteit van reclasseringswerkers, en vraagt om nieuwe manieren van sturing en verantwoording.

Chris Fox geeft ons een inkijkje in de hervormingen van de reclassering in Engeland en Wales. Beoogd werd zowel de recidive terug te dringen als de kosten hiervoor te verminderen. 'Payment by result', 'social impact bonds' en decentralisatie zijn sleutelbegrippen in deze hervormingen, en zouden moeten resulteren in sociale innovaties van het reclasseringswerk. Het artikel laat zien dat de hervormingen vooralsnog weinig bij lijken te dragen aan de effectiviteit van het reclasseringswerk. Tevens wordt de vraag opgeworpen of het reclasseringswerk zich leent voor dergelijke hervormingen en de beoogde effecten daarvan.

Door Anneke Menger wordt de al eerder genoemde professionalisering in beeld gebracht. Naast een korte historische beschrijving verwoordt zij wat onder professionalisering wordt verstaan. Haar lectoraat formuleerde als missie het bijdragen aan een concept voor vakvolwassen professionaliteit, waarin moreel juist handelen (doen we het goede?) in een zinvolle verhouding staat tot effectief handelen (doen we dat goed?). De missie vormde de basis van een onderzoeks- en ontwikkelprogramma naar onder meer de waarden die reclasseringswerkers nastreven in hun werk, het belang van gestructureerde professionele reflectie en feedback, het belang van gestructureerd beslissen en de kenmerken van de werkalliantie in gedwongen kader.

Het PROCESperikel van Ellen Verbeem beschrijft vanuit het Openbaar Ministerie de ontwikkeling van Zorgvuldig Selectief Maatwerk en Ruim Baan en zij ziet de reclassering veranderen. Het gaat niet meer in de eerste plaats om de positie van de reclassering, maar om het gebruikmaken van haar kennisbasis. Waar mogelijk en nodig wordt gewerkt aan oplossingen op maat, vaak in samenwerking met niet-justitiële partners, waarbij de reclassering zich ontwikkelt tot een onmisbare adviseur van het Openbaar Ministerie.

Debbie Mollen en Jaap van Vliet geven een overzicht van de veranderende positie van het slachtoffer in het strafproces. De reclassering heeft hierop ingespeeld door slachtofferbewust werken te ontwikkelen, waarbij de reclasseringscliënt regelmatig wordt geconfronteerd met hetgeen het slachtoffer is aangedaan. Een onderzoek is gedaan en wordt beschreven naar de wijze waarop slachtofferbewust werken in de reclasseringspraktijk is doorgedrongen. Er is, blijkt uit het onderzoek, nog flink wat ruimte voor verbetering.

Lous Krechtig en Mirjam Wildeboer bespreken in hun artikel de reclassering in relatie met lokale samenwerkingspartners. Van reclasseringsprofessionals wordt gevraagd dat zij zich, meer dan voorheen, begeven in het sociaal domein en nauw samenwerken met (andere) organisaties en meer dan voorheen ook met organisa-

Jacqueline Bosker & Jaap A. van Vliet

ties buiten het justitiële domein. Van organisaties en hun professionals wordt verwacht (en zelfs geëist) dat zij effectief en efficiënt samenwerken, teneinde te komen tot kwalitatief goede en samenhangende dienstverlening. Maar samenwerken in de publieke dienstverlening blijkt makkelijker gezegd dan gedaan, blijkt uit een aantal voorbeelden. Samenwerken in netwerken, over de grenzen van de eigen organisatie heen, vraagt specifieke competenties die moeten worden aangeleerd.

Waar het openingsartikel gaat over de historie van de reclassering, gaat het slotartikel vooral over het heden en de – mogelijke – toekomst, zoals Peter van der Laan deze ziet. Hij schrijft een beschouwing over de reclassering op basis van zijn ervaringen van de afgelopen jaren. Hij constateert dat de reclassering een indrukwekkende hoeveelheid werk verricht, zeker vergelijkbaar met het gevangeniswezen, maar dat ze in de publieke opinie niet de credits krijgt die ze verdient. Door hem wordt voorgesteld een onderscheid te maken tussen reclassering en reclassering plus. In beide staan, zoals nu, toezicht en werkstraffen centraal, maar de plusvariant is nadrukkelijk(er) gericht op resocialisatie en re-integratie, en daarmee op beperking van recidive. Dit geeft zonder meer ruimte voor discussie.

Het themanummer wordt afgesloten met een PS door redacteur Coosje Peterse. Vanuit de praktijk van de 17-jarige Mike komt de ontwikkeling van vrijheidsbennende straffen voor jongeren aan bod. Evenals bij de reclassering voor volwassenen wordt hier gestreefd naar meer maatwerk en samenwerking met andere partijen binnen en buiten de strafrechtsketen.

Wij wensen u veel leesplezier met dit themanummer.